

Легітимізація української історії

Денис Довірак

Виступаючи 22 травня 2022 року у Верховній Раді України, Президент Польщі Анджей Дуда висловив переконання, що вільний світ сьогодні «має обличчя України», і подякував українцям, які захищають Європу «перед нашествиям варварства і нового російського імперіалізму».

Богдан Ступка у фільмі «Вогнем і мечем».
Режисер Єжи Гофман. Польща, 1999.

В основу фільму польського режисера Єжи Гофмана «Вогнем і мечем» ліг однойменний роман Генріка Сенкевича. Не можна назвати позитивним ставлення письменника до України та українського, проте Єжи Гофман створив справжньому цікавий та захоплюючий фільм, який часто рекомендують до перегляду, коли мова йде про важливі для обох країн історичні події. Після перегляду стає зрозуміло, що не тільки українці можуть бути творцями національної культури. Фільмів українських режисерів на цю тематику небагато, і вони менш яскраві. Ця картина могла взагалі ніколи не з'явитися на світ. Вона вийшла на екрани у 1999 році, в часи вже незалежної України, оскільки раніше цензура не допускала таких матеріалів до широких мас. Радянська влада не дарма так боялася цього фільму. Від нього віє нестримною енергетикою української, козацької душі. Усі ці влучно підібрані козацькі марші, українські пісні дуже добре підкреслюють незламність народу. Одного з головних героїв (Богдана Хмельницького) грає Богдан Ступка – один з найвидатніших діячів української культури. Після цього фільму важко уявити, хто б краще зіграв цю роль. Ступка перевтілюється у справжнього, розумного полководця, провідника українського народу. Єжи Гофман розумів: таку роль не зіграє ніхто, окрім українця. Фільм романтизує та змінює історичні події, оскільки не можна забувати, що була справжня війна, де було багато жертв і жорстокості. Хоча жорстокість у фільмі теж присутня. Якщо Хмельницький символізує мудрість та виваженість, то славний козак Іван Богун (у фільмі Юрко) втілює запальну кров та молоду енергію, незламну стійкість та впертість.

Тематика фільму – це досить тонкий момент у відносинах України та Польщі. Проте Єжи Гофман дуже вміло вирішив це питання і, по суті, зробив кіно, яке обережно та правдиво показує цей момент. Не можна сказати, що є якесь сильне розмежування та поділ на поганих українців та вельможних добрих поляків. Звичайно, відчувається напруга в багатьох моментах, але інакше бути не могло.

Автор свідомо підходить до питання мови. Українці говорять українською, поляки – польською, а татари – татарською. Богдан Хмельницький розмовляє трьома мовами і тим самим виявляє повагу до всіх, ворог це чи союзник.

Фільм можна поділити на дві сюжетні лінії: національно-визвольна війна українців та любовний трикутник Богуна, Гелени й Щетуського. Боротьба молодиків за серце дівчини – дуже цікава частина фільму. Хлопці, по суті, рівні між собою, та є і певні відмінності. Ян – уособлення правильності, вихованості, шляхетності. Богун – це воля, запальність та винахідливість. Протистояння спостерігається протягом усього фільму, хоча дівчина зробила вибір ще на початку. Богун не хотів здаватися. І хоча в кінці, коли його привели як полоненого, Щетуський відпустив козака, але був сильніший удар: Богунові було боляче дивитися на їхню пару, а шляхтич хотів, щоб він це бачив. Фільм показує, як важко польським королем та князям визнати, що українці хочуть мати своє військо, своє правління та свою землю. Чомусь ця неспроможність визнати спостерігається в наших сусідів, особливо сьогодні. Нікому не потрібна війна, але українці не віддадуть те, що по праву належить їм. Ця теза звучить у фільмі, ця теза – реальність сьогодні. Отже, Єжи Гофман у фільмі «Вогнем і мечем» чудово показує історичні події та вміло поєднує їх зі зворушливою історією кохання. Стрічка дуже важлива для української культури, оскільки підіймає вільний дух українського народу, гордість за своє минуле та національну свідомість. Вона показує чимало проблем, які актуальні й сьогодні, а під впливом війни сприймаються особливо гостро. Зрозуміло також, що війни призводять лише до великих втрат, бідності та виснаженості, проте, коли мова йде про захист свого дому, потрібно жертвувати.

Кіно є важливою складовою будь-якої культури. Це інструмент, який доносить до суспільства важливі проблеми, утверджує важливість історичної пам'яті. Зрозуміти це допоможе фільм, про який ідеться. Наша культура та історія надзвичайно багаті й, не треба їм шукати ніякої заміни.